

METODICKÝ LIST Č. 5: JADERSKÝ SEN

Metodický list č. 5: Jaderský sen	1
Podrobný průběh hry	2
Přehled postav	5
Startovací obálky postav	7
Tajné pokyny pro postavy	12
 MATERIÁLY – videa	20
 Tajný spolupracovník Státní bezpečnosti – charakteristika.....	21
 Charakteristika komunistického režimu v Československu (1948–1989).....	22
 Emigrace	25
Přílohy obrázků	27

PODROBNÝ PRŮBĚH HRY

Úvod do hry

Seznámení s kontextem daného období

Doporučujeme, aby lektor seznámil hráče s obdobím komunistického režimu a životem běžných občanů v Československu. K tomu může využít informace v sekci Materiály – Video, které vás seznámí s kontextem daného období.

Seznámení s postavami

Každý hráč si vytáhne papírek se jménem své postavy (nebo si ji vybere podle vlastního uvážení) a obdrží stručný popis postav. Záleží na vás, jak svou postavu ztvárníte.

Samotná hra

Děj

V dobách Československé socialistické republiky nebylo snadné cestovat do zahraničí. Existovaly takzvané „přátelské socialistické země“, jako například Polská lidová republika, Maďarská lidová republika, Německá demokratická republika, Bulharská lidová republika a Rumunská lidová republika. Všechny tyto země byly komunistické, vládla jim komunistická strana a v oblasti hospodářské, vojenské a zahraniční politiky podléhaly vedení (komunistům) v Moskvě. Ani do těchto zemí nebylo snadné se dostat; pro každou cestu bylo nutné získat pas a cestovní povolení – tzv. „cestovní doložku“. O cestovní doložku bylo nutné požádat na úřadu obávané Státní bezpečnosti a její získání mohlo trvat i několik týdnů. Kromě toho bylo po podání žádosti nutné počítat s tím, že Státní bezpečnostní služba bude shromažďovat informace o vás od vašich sousedů, kolegů v práci a dokonce i členů rodiny, a nebylo výjimkou, že to zahrnovalo výslech na ústředí Státní bezpečnostní služby ve městě. Za socialismu si nikdo nemohl být nikým jistý, což znamenalo, že vás mohl udat nebo nahlásit kterýkoli kolega, soused, zástupce domu a někdy dokonce i člen rodiny...

1. Rodinné setkání v domě rodiny Trojákových

V třípokojovém bytě rodiny Trojákových v Ostravě rodiče informují své děti, že chtějí v létě jet na dovolenou do Jugoslávie a strávit tam až dva týdny u moře. Děti jsou velmi nadšené a už si dělají plány na dovolenou.

Úkolem rodiny je zapsat na papír své představy o tom, co by chtěly na dovolené dělat, vidět a zažít – trvání cca 10 minut.

2. Vyplnění žádosti o cestovní povolení a vytvoření zprávy pro StB

Rodina Trojákových musí společně vyplnit žádost o cestovní povolení. Organizátor jim dá formulář (viz příloha níže).

Ředitel Kamenecký a Ing. Šarišský jsou kontaktováni poručíkem Bachledou, který se jim představí a dá jim vyplnit dotazník, ve kterém musí uvést, co vědí o rodině Trojákových. Dotazník mohou vyplnit také po schůzce v domě rodiny Trojákových. (Trvání cca 20–25 minut.)

3. Setkání v domě rodiny Trojákových 2

Rodina Trojákových pozve ředitele Kameneckého a Ing. Šarišského k sobě domů, aby se dohodli na společných výpovědích, protože je čeká výslech ŠtB.

Úkolem všech účastníků je dohodnout se na tom, co řeknou příslušníkům ŠtB. Rodiče Trojákovců představí své plány na dovolenou v Jugoslávii.

Zároveň nechají Trojákovce podepsat a potvrdit žádost o cestovní povolení, dokument, který budou potřebovat během výslechu. (Doba trvání cca 20 min.)

4. Výslech na velitelství ŠtB v Prešově

První výslech: manželé Trojákovci – oba důstojníci kladou předem připravené otázky a zaznamenávají a zapisují odpovědi.

Druhý výslech: Výslechu se účastní také ředitel školy RNDr. Kamenecký, následovaný Ing. Šarišským.

Třetí výslech: Příslušníci StB předvolají také děti a kladou jim otázky ohledně jejich cestovních plánů a toho, co slyšely ve škole a od rodičů.

(Délka trvání závisí na hráčích.)

Pomoc pro moderátora:

- Pracovníci ŠtB mohou výslechy provádět samostatně, nebo se mohou domluvit, kdo bude koho vyslýchat, což hru urychlí. Rozhodnutí je na skupině nebo hráčích.
- Hráči, kteří se v daném okamžiku nezapojují, mohou být „tajnými pozorovateli“.

5. Po výslechu se koná schůzka v domě Trojákovců 3

Všichni účastníci se sejdou v bytě Trojákovců a projdou jednotlivými výslechy. Cílem je zjistit, co každý řekl.

6. Verdikt – rozhodnutí vyšetřování

Manželé jsou předvoláni na StB, zatímco ostatní hráči čekají u nich doma.

Kapitán Pavol Ostrý informuje pár o rozhodnutí, zda dostali do cestovních dokladů razítko StB a mohou tedy cestovat.

Rozhodnutí závisí na průběhu výslechu – důstojníci byli poučeni, jak postupovat.

Konec hry

7. Kontrola zavazadel na hranicích

Manželé dostali zpět své pasy a cestovní povolení a musí si sbalit zavazadla.

Ještě musí vyplnit další formulář, ale už jsou sbalení a sedí se svými dětmi v autě, Lada 1205, a čekají na překročení hranice na hraničním přechodu, když jsou náhle předvoláni k výsledku na stanici pohraniční stráže členy ŠtB – známým kapitánem Ostrým a poručíkem Bachledou.

Reflexe

1. Kdy jste se cítili silní a kdy bezmocní?
2. Jaká byla vaše největší osobní hranice, kterou jste (ne)chtěli překročit?
3. Kdy se vyplatilo hrát „společně“ a kdy „na vlastní pěst“?
4. Jak ovlivňoval alkohol (fiktivní či reálný) rozhodování postav?
5. Co vás nejvíce překvapilo na byrokracii a kontrole StB?
6. Kde dnes vidíte složité překážky v cestování nebo správě?
7. Co si z této zkušenosti chcete odnést do svého každodenního života?
8. Který moment ve hře byl pro vás nezapomenutelný a proč?
9. Jakou emoci jste pociťovali nejintenzivněji, když jste dostali (nebo nedostali) razítko StB?
10. Co byste změnili v designu hry, aby byla ještě působivější?

Pomoc pro účastníky:

- Nezapomeňte mluvit jako vaše postava (kdo jste, co jste zažili, co si myslíte o ostatních).
- Spolupracujte.
- Nebojte se hádat – ale dělejte to jako vaše postava, ne jako vy sami.
- Pokud nevíte, co říct – poslouchajte. Ticho je také součástí hry.
- Pokud narazíte na problém, můžete změnit své plány – to je součástí hry.

Pomoc pro facilitátora:

- Sledujte, zda se účastníci rychle shodnou, a těm, kteří váhají, nabídněte „tip“.
- Nechte hráče plánovat sami, ale připomínejte jim čas.
- Sledujte dynamiku ve skupině – kdo dominuje, kdo se ztrácí, kdo se neúčastní – a vytvářejte situace, které by je zapojily.
- V případě konfliktu zasahujte pouze v případě, že se hráči necítí bezpečně. Jinak nechte hru plynout.
- Použijte rekvizity, pokud je máte – podníťte představivost.
- Vytvořte tabuli nebo nástěnku, na kterou lze zapisovat návrhy a potřeby.

PŘEHLED POSTAV

(Tyto informace jsou viditelné pro všechny hráče.)

Milan Troják (38) – otec

Pracuje jako konstruktér-kreslič ve Stavoprojektu Ostrava. Je pracovitý, svědomitý a ve své práci kresliče nedělá chyby, ale zároveň ho tato práce nebaví a rád by navrhoval vlastní nápady a řešení. Vystudoval s vyznamenáním České vysoké učení technické v Praze, měl slibnou kariéru. Chtěl se stát architektem budov a sídlišť, která se v té době (v 70. letech) ve velkém měřítku stavěla. Po emigraci bratra své ženy, se kterým se dobře snášel, však jeho kariéra utrpěla a musel opustit Prahu a odejít do Stavoprojektu v Ostravě, kde mu byla přidělena pouze základní práce, kterou dostávají čerství absolventi. Manželka mu někdy říká, že měl ještě štěstí a že mohli skončit někde v ještě větším zapadákově.

Jana Trojáková (35) – matka

Pracuje jako učitelka na střední škole v Ostravě. Učí dějepis a zeměpis a ve škole tvrdě pracuje, aby mohla s manželem cestovat do Jugoslávie. Její bratr Matúš žije v Rakousku, kam emigroval v roce 1981 na turné s folklórním souborem, ve kterém hrál na violoncello. Je ráda, že její bratr emigroval, ale zároveň jí chybí a jeho emigrace ublížila jak jí, tak jejímu manželovi v práci. Její kariérní postup ve škole se zastavil a nebýt ředitele, pravděpodobně by byla propuštěna a poslána pracovat někam mimo Ostravu.

Zuzka Trojáková (16) – dcera, studentka střední školy

Je nejstarším dítětem rodiny Trojákových, kteří ji vždy učili poslušnosti a pilnému studiu. Dobře mluví rusky a účastní se různých soutěží na střední škole. Tajně se doma učí německy a baví ji to; ani její matka, ani otec německy moc neumí.

Tomáš Troják (14) – syn, po létě nastoupí na střední odbornou školu v Praze

Je dobrý sportovec, rád běhá, ale také plave a jezdí na kole. Rád také kreslí a chce se stát architektem, stejně jako jeho otec. Těší se na plavání v moři a potápění.

Silvia Trojáková (11) – nejmladší dítě

Je velmi hravá a přátelská a snadno si získává nové kamarády. Její matka říká, že říká všechno, co ví. Píše si deník a zapisuje si všechno, co slyší. Je velmi upovídaná a ráda je středem pozornosti, což může být někdy problém, protože když moc mluví, řekne věci, které by neměla. Má ráda, když ji lidé poslouchají. Ve škole má mnoho přátel a ráda vymýšlí příběhy.

RNDr. František Kamenecký (59) – ředitel školy

Je nadřazeným paní Trojákové. Má svůj vlastní názor na socialismus, ale nechává si ho pro sebe a na veřejnosti se prezentuje spíše neutrálně. Během let strávených ve školství navázal mnoho kontaktů. Má paní Trojákovou rád a chápe, že chce s dětmi odcestovat do Jugoslávie. Několikrát ji varoval, že její bratr spáchal trestný čin, když nelegálně opustil zemi a emigroval do Rakouska. Za tento čin byl v nepřítomnosti odsouzen jménem státu, což by mohlo zkomplikovat její postavení při posuzování její loajality k režimu.

Ing. Petr Šarišský (54) – vedoucí projekční skupiny

Pan inženýr – jak si rád nechává říkat – je nadřazeným Milana Trojáka a je s jeho prací spokojen. Podle něj je schopen více, ale od vedení dostal jasné pokyny, aby mu zadával obtížné kreslicí práce. Pan Petr dostává finanční odměny za dobré plnění svých úkolů, nebo je schopen zařídit různé věci, jako například rychlejší stavební povolení pro novou chatu u Brna nebo pas pro bratra své ženy. Dostává také poukázky, za které nakupuje různé zboží v Tuzexu (obchod prodávající legální zboží ze „západu“ – kapitalistických zemí). Problémem pana Petra je, že pije více alkoholu, než je zdravo.

Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB

Pochází z chudých poměrů v Moravskoslezském kraji a je plně oddaný myšlenkám socialismu a vedoucí roli komunistické strany, jejímž je členem. Díky mnohaleté tvrdé práci se vypracoval na pozici ve Státní bezpečnostní službě. Je známý jako nekompromisní vyšetřovatel a rád vede výslechy.

Podporučík Anton Bachleda (29) – důstojník Státní bezpečnosti

Je nováčkem v Ostravě a pochází z vesnice Pec pod Sněžkou v Krkonoších. Nelíbí se mu život ve městě a stýská se mu po horách. Snaží se o povýšení v práci a rád by byl převelen do Hradca Králové. Před hodnocením pro povýšení chce splnit kvótu „odhalených antisocialistických projevů“.

STARTOVACÍ OBÁLKY POSTAV

Obálka pro postavu: Milan Troják (38) – otec

Obsah obálky:

 Pozadí: Pracuje jako kreslič ve Stavprojektu Ostrava. Je pracovitý a svědomitý, ve své práci kresliče nikdy nedělá chyby, ale zároveň ho tato práce nebaví a rád by navrhoval vlastní nápady a řešení.

 Motivace: Chce zajistit lepší život pro své děti, proto se s manželkou rozhodli riskovat vše a uprchnout přes Jugoslávii do Rakouska na Západ, aby tam požádali o azyl. Ví, že v očích svých příbuzných bude uprchlíkem a emigrantem a v očích úřadů zrádcem socialistického režimu. Je si dobře vědom toho, že pokud tajná policie zjistí, že chce uprchnout na Západ, mohl by skončit ve vězení.

 Krátký text: „Je lepší jednou riskovat, než žít v tomto lživém státě.“

 Silné stránky: Pracovitý, praktický.

 Výzva: Bojí se, že je někdo zradí.

Obálka pro postavu: Jana Trojáková (35) – matka

Obsah obálky:

 Krátký text: „Nevěří komunistům, chce lepší život.“

 Pozadí: Nedůvěřuje režimu; její bratr uprchl do Rakouska a její přátelé jí občas propašují jeho dopisy z Vídně, kde píše o tom, jak je tam život úžasný. Samotná skutečnost, že v očích státních orgánů je její bratr **zrádcem režimu**, je pro ni dostatečným důvodem k tomu, aby navždy opustila tuto zemi obklopenou ostnatým drátem.

 Motivace: „Chce lepší život, zejména pro své děti. V Československu se necítí bezpečně a má pocit, že nemůže věřit nikomu, ani v práci, ani v rodině. Proto se s manželem tajně dohodnou, že se pokusí odcestovat do Jugoslávie, která hraničí s Rakouskem.“

 Silné stránky: Je energická, odvážná a trpělivá.

 Výzva: Její děti jsou pro ni prioritou.

Obálka pro postavu: Zuzka Trojáková (16) – dcera, studentka střední školy

Obsah obálky:

 Pozadí: Snaží se ve škole nepřítahovat pozornost, ale protože se aktivně účastní různých jazykových soutěží, je ve škole docela známá. Je pozoruhodná a těžko si hledá nové přátele. Její matka jí prozradila svůj tajný plán: emigrovat přes Jugoslávii do Rakouska, kde žije její bratr Matúš – Zuzčin strýc – a proto chce, aby se naučila německy, protože ani její matka, ani otec němčinu moc neumí. Zároveň jí matka zakázala o tom komukoli říkat, ani otci nebo sourozencům. Nyní se bojí, že by to mohla někomu prozradit, zejména otci. Myslí si, že kdyby otec zjistil, že o tom ví, mohl by celý plán zrušit.

 Motivace: Chce pomáhat rodičům, proto je pilná a pracovitá a tajně se učí německy. Stará se také o své mladší sourozence, což někdy vede ke konfliktům mezi nimi, protože mají pocit, že si hraje na jejich matku a je příliš přísná, neustále je napomíná a „chová se důležitě“.

 Krátký text: „Velmi miluje svou rodinu, nerozumí politice, ale věří svým rodičům.“

 Silné stránky: Empatie, pracovitost.

 Výzva: Někdy reaguje ve stresových situacích impulzivně a říká věci, které nemyslí vážně.

Obálka pro postavu: Tomáš Troják (14) – syn

Obsah obálky:

 Pozadí: Je sportovec s talentem pro kreslení a má vynikající představivost. Jednou by chtěl být architektem jako jeho otec. Někdy se ve škole nudí, ale vynahrazuje to sportem, který miluje. Velmi se těší na svou první dovolenou u moře a rád by si zaplavoval v moři, také viděl fotografie windsurfingu a velmi by to rád vyzkoušel. Po základní škole chce jít na technickou školu v Praze se specializací na stavebnictví. Od svého otce, který tam studoval, slyšel o Praze mnoho dobrého. Nemá tušení o plánech svých rodičů a těší se jen na léto a prázdniny. Nezajímá ho politická situace v Československu a kontext „boje komunismu za lepší zítřky proti zlému Západu“. Ve škole dělá to, co mu řeknou doma, a je mu úplně jedno, jestli je Den pionýrů, První máj nebo Říjnová revoluce.

 Motivace: Chce si užít léto.

 Krátký text: „Láká ho moře.“

 Silné stránky: Je veselý a bezstarostný, ochotný pomoci komukoli.

 Výzva: Má problém s autoritami, což se projevuje ve škole.

Obálka pro postavu: Silvia Trojáková (11) – nejmladší dítě

Obsah obálky:

 Pozadí: Je nejmladším dítětem v rodině, umí dobře naslouchat a má velkou představivost. Ve škole je oblíbená, ale pouze u svých spolužáků; učitelé nemají rádi, že si hodně vymýšlí, ale na druhou stranu oceňují, že je bystrá a energická, a je pravda, že mluví o všem. Je připravená na jakoukoli lumpárnu a ráda vymýšlí různé situace se svými přáteli. Je velmi upovídaná a ráda je středem pozornosti, což může být někdy problém, protože když moc mluví, řekne věci, které by neměla. Její matka ji vždy varuje, aby před cizími lidmi nemluvila o tom, co se děje doma, ale ona to moc nechápe; líbí se jí, když ji lidé poslouchají. Ví všechno o plánech svých rodičů, protože stěny v jejich bytě jsou tenké a v noci slyší, jak si rodiče šeptají. Ví také, že se rodiče bojí, aby děti nezjistily jejich plány a náhodou je neprozradily. Neuvědomuje si však, jak nebezpečné by to pro rodinu mohlo být.

 Motivace: Chce být ve škole oblíbená a zažít spoustu dobrodružství během prázdnin u moře.

 Krátký text: „Rodiče tě učí, abys byla opatrná v tom, co říkáš a komu.“

 Silné stránky: Fantazie, bystrost, výřečnost.

 Výzva: Často je při mluvení neopatrná a neví, kdy přestat mluvit.

Obálka pro postavu: RNDr. František Kamenecký (59) – ředitel základní školy

Obsah obálky:

 Pozadí: Je dlouholetým ředitelem a je unavený svou prací; raději by odešel do důchodu. Má rád paní Trojákovou a považuje ji za dobrou učitelku, která umí jednat s mladými lidmi. Sleduje ji v práci, protože se na ni občas ptají tajné služby a někteří jeho kolegové dělají podivné poznámky. Paní Trojákové o tom však neříká, protože ji nechce zbytečně zatěžovat. Má silný (negativní) názor na komunismus, ale nikomu se s tím nesvěřuje.

 Motivace: Chce být dobrým ředitelem, nechce způsobovat žádné potíže a těší se na důchod.

 Krátký text: „Nechte mě na pokoji a já nechám na pokoji vás.“

 Silné stránky: Zkušenosti, organizační schopnosti, skepticismus.

 Výzva: Pro svůj vlastní klid může být ochoten udělat víc, než si myslí.

Obálka pro postavu: Ing. Petr Šarišský (54) – vedoucí projekčního týmu

Obsah obálky:

 Pozadí: **!! VAROVÁNÍ: JE TAJNÝM SPOLUPRACOVNÍKEM STB !!**

Je vedoucím konstrukčního týmu, ve kterém pracuje i pan Troják. Již řadu let spolupracuje se StB a dostává od nich různé úkoly. Má za úkol sledovat Trojákovo chování a názory na politiku a zjistit, jaké má plány. Vše pravidelně hlásí na schůzkách se ŠtB, které se konají buď v jeho oblíbené hospodě na Ostravě, nebo v jeho zahradě, za kterou vděčí ŠtB. Má problém s alkoholem, je si toho vědom, ale nechce nic měnit. Do důchodu (60 let) má ještě daleko a chce ze své spolupráce vytěžit co nejvíce, aby alespoň něco získal od režimu, který považuje za podvodný. Navzdory svému alkoholismu se mu daří skrývat svůj skutečný názor na komunisty.

Má podezření, že pan Troják chce emigrovat, a potřebuje o tom zjistit co nejvíce, možná i tím, že si promluví s jeho dětmi.

 Motivace: Chce žít v tomto režimu co nejlépe.

 Krátký text: „Je to oportunista, který využívá každé situace ve svůj prospěch.“

 Silné stránky: Je přesvědčivý řečník a dobrý organizátor.

 Výzva: Dává přednost sobě, nezajímá se o ostatní a umí to dobře skrývat.

Obálka pro postavu: Podporučík Anton Bachleda (29) – důstojník StB

Obsah obálky:

 Pozadí: Je nováčkem v Ostravě a pochází z vesnice Pec pod Sněžkou v Krkonoších. Nezajímá se o politiku; zvolil StB, aby mohl mít lepší život a užívat si privilegií, které běžní občané ČSSR nemají. Práci pro StB vnímá jako příležitost k kariérnímu růstu. Jeho představa o životě ve městě byla jiná, proto se chce dostat do Hradca Králové, ale k tomu musí dosáhnout úspěchu v práci a odhalit nebo dopadnout někoho, kdo se podílí na protistátních aktivitách. Práce ho příliš nebaví a nerad vyhrožuje lidem. Chce splnit kvótu „odhalených protisocialistických projevů“ před hodnocením pro povýšení.

 Motivace: Chce mít lepší život a žít v blízkosti Hradca Králové.

 Krátký text: „Každý případ je šancí na povýšení.“

 Silné stránky: Má příjemné a klidné vystupování, ale ve skutečnosti takový není. Je oblíbený mezi svými kolegy.

 Výzva: Předstírání někdy vyžaduje hodně energie.

Obálka pro postavu: Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB

Obsah obálky:

 Pozadí: Pochází z chudých poměrů v Moravskoslezském kraji a je plně oddaný myšlenkám socialismu a vedoucí roli komunistické strany, jejímž je členem. Komunistická strana mu dala vše, co má: práci, smysl života, kariérní postup, byt, auto a možnost cestovat na dovolenou, dokonce i do kapitalistického Západu, kde na vlastní oči viděl úpadek, nezaměstnanost, bezdomovectví, špínu a vysoké ceny, ale také okázalé předvádění bohatství bohatých lidí, jejich mercedesy, drahé kožichy, boty, luxusní obchody, hotely a restaurace, které si obyčejní pracující lidé nemohou dovolit navštěvovat. To vše jen utvrdilo jeho přesvědčení, že komunistický režim je ten správný, a on nevidí nebo nechce vidět, že na Západě je svoboda, každý si může vybrat, kým chce být, o jeho osudu nerozhoduje nějaký komunistický kádr, každý má možnost vybrat si školu, kterou chce, a pracovat, kde chce.

Nenávidí lidi, kteří kritizují komunistický režim; zároveň nikomu nevěří – to se naučil ve své práci. Podle jeho názoru je každý, kdo chce cestovat do zahraničí, potenciálním zrádcem režimu a myšlenek socialismu, a za svůj hlavní úkol si stanovil odhalovat takové lidi a ničit jim životy. Díky mnoha letům tvrdé práce se vypracoval na pozici ve Státní bezpečnostní službě. Je známý jako nekompromisní vyšetřovatel a rád vede výsledky.

 Motivace: Chce být nejlepší ve své práci a vždy bude bránit a chránit režim v Československu.

 Krátký text: „Každý může zradit.“

 Silné stránky: Umí vzbuzovat strach a je ochoten zastrašovat a vyhrožovat.

 Výzva: Někdy ztrácí trpělivost, je náchylný k výbuchům hněvu a má výbušnou povahu.

TAJNÉ POKYNY PRO POSTAVY

(Lze vložit do startovních obálek daných hráčů.)

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

RODINA TROJÁKŮ (společné pro celou rodinu)

Vaším hlavním cílem je dostat se do vysněné destinace, Jugoslávie, a jste ochotni pro to udělat téměř cokoli. Musíte získat podpisy od svých zaměstnavatelů a také od tajné policie, která vás bude vyslýchat a klást vám nepříjemné otázky.

Proto je důležité vědět, co můžete nabídnout a kdy již nejste ochotni dělat kompromisy. Jak se hra bude vyvíjet, závisí hlavně na tom, jak každý hráč přijme svou roli a jak ji pochopí. Hra nemá předem daný výsledek, může skončit různými způsoby.

Vaším tajemstvím, o kterém nikdo neví, je, že chcete využít dovolenou v zahraničí k útěku na Západ. Víte, že pokud vás někdo zradí a nahlásí, skončíte ve vězení a vaše děti v dětských domovech – v nejlepším případě ve stejném. Přesto jste se rozhodli riskovat.

Máte 5 000 korun, které můžete v případě potřeby nabídnout někomu jako laskavost/pomoc – jak je použijete, je na vás.

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

Ing. Peter Šarišský (54)

Jste tajným spolupracovníkem StB (Státní bezpečnostní služby) a toto je vaše tajemství, o kterém se nikdo nesmí dozvědět. Je na vás, jak přistoupíte ke hře a svým úkolům. Jak víte, máte problém s alkoholem a chcete z každé situace vytěžit maximum. Váš podřízený, kterého tajně sledujete, chce jet na dovolenou do Jugoslávie. Samozřejmě je na vás, zda k němu budete milý, nebo zda za podpis cestovního povolení budete chtít něco na oplátku, například peníze nebo něco jiného.

Jak se hra bude vyvíjet, záleží hlavně na tom, jak každý hráč hraje svou roli a jak ji chápe. Hra nemá předem daný výsledek, může skončit různými způsoby.

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

RNDr. František Kamenecký (59) – ředitel školy

Jste oblíbený a respektovaný ředitel školy. Vaše podřízená, paní Trojáková, by ráda vzala své děti na jejich první dovolenou k moři. K tomu potřebuje váš podpis. Respektujete ji jako kolegyni, ale také víte, že její bratr emigroval do Rakouska, čímž se dopustil trestného činu. Jak se k ní zachováte, je hlavně na vás.

Podepsání Trojákové žádosti pro vás představuje určité riziko, proto si musíte pečlivě rozmyslet, jak se zachováte...

Jak se hra bude vyvíjet, záleží hlavně na tom, jak každý hráč hraje svou roli a jak ji chápe. Hra nemá předem daný výsledek, může skončit různými způsoby.

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTERÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB

Podporučík Anton Bachleda (29) – důstojník StB

Jste členy StB, obávané tajné policie, jejímž jediným účelem je udělat vše, co je v jejích silách, aby komunistická strana a její členové mohli i nadále vládnout a ovládat celou Československou republiku. Jste to vy, kdo zajišťuje existenci státu a brání jeho hranice před vnějším zlem imperialistického a kapitalistického Západu, a zároveň ho chráníte zevnitř, aby v Československu nebyly žádné osoby ani organizace, které by se snažily zničit ústavou zakotvenou vedoucí roli strany ve společnosti. Vaše osobní motivace a schopnosti určují, jak se chováte a jak vykonáváte své pracovní činnosti.

Hlavním úkolem je odhalovat nepřátele státu – ať už pocházejí zvenčí, nebo jsou domácí.

Nemáte slitování s nikým a nikoho se nebojíte; bojíte se vás dokonce i členové Komunistické strany Československa.

Vaše práce zahrnuje sledování lidí, odposlouchávání jejich telefonů, pořizování fotografií a nahrávek, vyšetřování lidí (které si vyberete) a cokoli jiného, co vás napadne. Můžete bez povolení vstupovat do bytů, domů, chalup a kanceláří a instalovat v těchto prostorách odposlouchávací zařízení.

Můžete najímat – poctivými i nepoctivými prostředky (zastřehováním, vyhrožováním nebo nabízením „výhod“) – placené informátory, kteří vám budou poskytovat informace o osobách, které jste se rozhodli sledovat nebo které považujete za potenciálně nebezpečné.

Můžete z informátorů udělat agenty a zadávat jim složitější úkoly, aby vám přinášeli informace nebo různé důkazy o lidech, které vyšetřujete.

Žijete v zemi, kde je nedostatek všeho, od toaletního papíru, školních tašek, dětské obuvi, barevných televizorů až po stavební materiály a automobily, ale vás to neovlivňuje. Víte, jak zařídit, zajistit a koupit cokoli – což často děláte, abyste získali lidi, se kterými chcete spolupracovat.

Stejně jako víte, jak v této zemi dokonale fungovat, pokud jde o získávání zdrojů, víte také, jak dokonale ničit životy lidí. Víte, jak rozhodovat o tom, kdo přijde o práci, kam bude přeřazen, můžete lidi vystěhovat z jejich domů a bytů, můžete jim zabavit majetek, jak se vám zlíbí. Můžete zrušit vysokoškolské studium dětí lidí, kteří jsou předmětem vyšetřování, můžete je přeřadit do jiných škol nebo rozhodnout, že nebudou studovat tam, kde chtějí, ale někde úplně jinde, např. talentovaný technik z elektrotechnické školy může díky vám skončit na zemědělské škole ve Velkých Kapušanech a strávit celý život jako traktorista.

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

POKYNY PRO VÝSLECH HRÁČŮ:

- **Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB**
- **Poručík Anton Bachleda (29) – důstojník StB**

Během hry budete vyslýchat rodinu Trojákových a můžete jim nabídnout možnost stát se informátory, například aby informovali o svých šéfech nebo manželech.

Můžete je vyslýchat společně nebo samostatně, přičemž si vyberete osoby, které chcete vyslýchat, abyste hru urychlili.

Na hraničním přechodu můžete paní Trojákové (pokud do té doby nepodepsala) dát na výběr, zda podepíše dohodu o spolupráci se StB, a pokud tak neučiní, zakážete jim cestu do Jugoslávie.

Nebo jí můžete dát takzvanou Sophiiinu volbu – mohou cestovat do Jugoslávie, ale musí jedno dítě nechat u jejích rodičů (vy odvezete dítě k jejím rodičům ve svém služebním autě). Na rozhodnutí jí dáte pouze 2 minuty.

Je to těžká volba a pokud se vám to zdá nespravedlivé, z výpovědí lidí víme, že StB takové věci opravdu dělala.

Jak se hra bude vyvíjet, záleží hlavně na tom, jak každý hráč přijme svou roli a jak ji pochopí. Hra nemá předem daný výsledek, může skončit různými způsoby.

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

POKYNY PRO VÝSLECH HRÁČŮ:

- **Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB**
- **Poručík Anton Bachleda (29) – důstojník StB**

Tyto otázky jsme vytvořili pro vaši inspiraci – můžete je použít, ale nemusíte.

OTÁZKY PRO VÝSLECH TROJÁKOVců:

1. Úvodní „rozcvička“ (formální informace)

- „Potvrďte prosím všechna jména a data narození členů rodiny – abychom měli aktuální informace.“
- „Kdy jste naposledy cestoval do zahraničí a kam přesně jste jel?“
- „Proč jste si vybral Jugoslávii, a ne svou domovskou zemi Vodní nádrž Švihov, Balaton nebo Bulharsko?“

2. Otázky týkající se ekonomiky a deviz

- „Kolik dinárů (YUD) plánujete utratit a z jakého zdroje jste je získali?“
- „Máte v zahraničí příbuzné, kteří by vám mohli poskytnout cizí měnu nebo ubytování?“
- „Chápete, že dovoz zboží přesahující 300 kg zlata podléhá clu?“

3. Politická spolehlivost rodičů

- **Matce (učitelce):** „Jaký učební plán používáte v hodinách občanské výchovy při výuce o náboženství?“
- **Otci (kreslič ve Stavoprojektu):** „S jakými zahraničními technickými normami jste se setkal v práci?“
- „Zúčastnil jste se v posledních dvou letech nějakých shromáždění nebo náboženských obřadů?“

4. Kontrola sociálních vazeb

- „S jakými kulturními centry nebo farnostmi jste v pravidelném kontaktu?“
- „Znáte osobu XY (vlozte jméno sledované osoby, např. disident, Šimeček, Tatarka, Havel, Kusý, kněz nebo biskup)? Pokud ano, jaký je váš vztah?“

5. Ideologické sondy a psychologický tlak

- „Jaký je podle vás rozdíl mezi socialistickým a jugoslávským trhem?“
- „Myslíte si, že občan Československé socialistické republiky má důvod cestovat do země, která umožňuje obchod a soukromé podnikání?“
- „Jak byste vysvětlil svým dětem, co znamená socialismus s lidskou tvářící?“

6. Otázky pro děti (individuální)

- **Zuzce (16):** „Četla jsi v poslední době nějakou literaturu, kterou bys nedoporučila sem přinést?“
- **Tomášovi (14):** „Jaký je rozdíl mezi naší vlajkou a jugoslávskou vlajkou?“
- **Silvii (11):** „Kdo ti doma řekl o uprchlících v Rakousku? Zmínil někdo plánovanou návštěvu?“

7. Přímé testování loajality („bariéry“)

- „Jsi ochoten informovat náš konzulát o jakýchkoli západních provokatérech během svého pobytu na Jadranu?“
- „Dokážeš si představit, že bys v případě nutnosti zkrátil dovolenou a na požádání se vrátil?“

8. Závěrečné shrnutí a konečná nabídka

- „Prohlašujete zde, že po svém návratu předložíte podrobný seznam tištěných materiálů, fotografií a dárků, které jste si přivezli?“
- „Chápete, že odmítnutí spolupráce může mít za následek odložení vaší žádosti na neurčito?“

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

POKYNY PRO VÝSLECH HRÁČŮ:

- **Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB**
- **Poručík Anton Bachleda (29) – důstojník StB**

Tyto otázky jsme vytvořili pro vaši inspiraci – můžete je použít, ale nemusíte.

OTÁZKY PRO VÝSLECH RNDR. FRANTIŠKA KAMENECKÉHO

1. Potvrďte prosím počet let ve funkci a datum posledního personálního hodnocení.
2. Kolik studentů a pedagogických pracovníků je k 1. září zapsáno?
3. Jakým způsobem je téma mírového soužití realizováno v hodinách občanské výchovy na vaší škole?
4. Kdo schvaluje mimoškolní exkurze a jakým způsobem kontrolujete jejich obsah?
5. Co můžete říci o politické spolehlivosti soudružky Trojákové?
6. Obdrželi jste nějaké stížnosti od rodičů na její výuku? Například zdůrazňování náboženských svátků nebo její vlastní metody výuky?
7. Jak hodnotíte přínos socialistického vzdělávání ve srovnání s buržoazním vzděláváním, které jste studoval během svých geologických studií?
8. Jaké ideologické lekce jste kolektivu dal po nedávném sjezdu KSČ?
9. Kolik pedagogických pracovníků v současné době žádá o povolení k cestě do Jugoslávie?
10. Proč by měla být paní Trojáková upřednostněna před kolegy s delším členstvím ve straně?
11. Uvažoval jste o odchodu do důchodu? Kdo je připraven převzít vedení školy?
12. Vidíte svou budoucnost v pokračování profesní kariéry, nebo byste raději odešel do důchodu? (nebo snad do sanatoria ROH)
13. Pokud byste mohl poskytnout podrobnější hodnocení ideologické práce paní Trojákové, mohli bychom školu zařadit do pilotního programu renovace fasády... Rozumíte?
14. Má škola zahraniční materiály (učebnice, mapy Jugoslávie)? Kdo k nim má přístup?
15. Prohlašujete, že budete okamžitě hlásit jakékoli podezřelé chování soudružky Trojákové během příprav na cestu na naše oddělení?

!!! TYTO POKYNY SMÍ VIDĚT POUZE HRÁČI, KTEŘÍ VYTAHNOU DANÉ POSTAVY !!!

POKYNY PRO VÝSLECH HRÁČŮ:

- **Kapitán Pavel Ostrý (45) – důstojník StB**
- **Poručík Anton Bachleda (29) – důstojník StB**

Tyto otázky jsme vytvořili pro vaši inspiraci – můžete je použít, ale nemusíte.

OTÁZKY PRO VÝSLECH ING. PETRA ŠARIŠKÉHO

1. Soudruhu inženýre, při našem posledním setkání v hospodě jste nám sdělil, že Troják vyjádřil pochybnosti ohledně projektu mostu. Prosím, upřesněte tyto pochybnosti.
2. Podle našich záznamů jste měl poskytnout fotokopii jeho technických nákrešů. Máte ji s sebou?
3. Hospoda na Hlavní ulici: zůstaneme u stejného místa setkání, nebo byste preferoval něco diskrétnějšího?
4. Kolik jste vypil při posledním „zahradním“ setkání a pamatujete si celý průběh událostí?
5. Jste spokojen s ročním **poplatkem 5 000 Kč** za zahrádku a budete schopen poplatek zaplatit do konce měsíce?
6. Kontaktoval vás někdo z jugoslávské strany ohledně spolupráce na stavebních projektech u moře?
7. Jakou metodu byste použil k ověření politických názorů soudruha Trojáka – neformální rozhovor u sklenky, oficiální pokyn nebo diskrétní dotazy jeho dětí?
8. Pozoroval jste, jak reagoval na nedostatek deviz? Využil byste jeho strach?
9. Navrhujete změnit frekvenci kontaktů? Stačí jednou za čtvrt roku, nebo chcete podávat zprávy častěji?
10. Kdybychom vám nařídili zrušit rodinnou dovolenou a místo toho cestovat s oficiální delegací, poslechl byste bez otázek?
11. Jste připraven potvrdit, že soudruh Kamenecký vyjádřil kritický názor na sjezd KSČ, pokud to pomůže urychlit udělení razítka pro Trojákovou?
12. Potvrdíte písemně, že po návratu Trojáka z dovolené budete sledovat jeho ideologickou spolehlivost a předložíte nám kompletní písemnou zprávu?

MATERIÁLY – VIDEO

ŽIVOT ZA KOMUNISMU

[Kvalita potravin – krátké video z roku 1980](#)

[Kvalita bydlení – krátké video z roku 1986](#)

[Hledání toaletního papíru – 1988](#)

[Kvalita televizorů vyráběných v Československu – 1988](#)

[Nedostatek toaletního papíru – 1988](#)

KOMUNISTÉ PŘEBÍRAJÍ MOC V ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLICE – KOMUNISTICKÝ PUČ V ROCE 1948

[Jak komunisté převzali moc – 6-minutové video](#)

[Vítězný únor 1948 – dlouhé video](#)

[Klement Gottwald – o jeho životě](#)

[Gustáv Husák – o jeho životě](#)

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA V SRPNU 1968

[Okupace Československa v roce 1968](#)

[Okupace Československa v roce 1968 a stažení okupačních vojsk v roce 1991](#)

[Alexander Dubček](#)

DALŠÍ ZDROJE:

[Institut pro paměť národa – informační letáky](#)

[Post Bellum](#)

[Muzeum obětí komunismu](#)

TAJNÝ SPOLUPRACOVNÍK STÁTNÍ BEZPEČNOSTI – CHARAKTERISTIKA

„Byl to občan, který tajně spolupracoval s touto bezpečnostní agenturou v komunistickém Československu. Jejich úkolem bylo odhalovat, vyšetřovat a dokumentovat protistátní činnosti a také jim předcházet. Byli vedeni a řízeni důstojníky StB a jejich spolupráce mohla mít různé formy, od podávání zpráv o činnostech jiných osob přes aktivní účast na podvratných akcích až po dezinformační operace.“

Charakteristika tajného spolupracovníka ŠtB (Státní bezpečnost):

Tajná povaha spolupráce: Spolupráce byla utajována, a to jak před veřejností, tak často i před samotným spolupracovníkem, který byl zapsán v seznamech ŠtB.

Závazek ke spolupráci: Tajní spolupracovníci se ke spolupráci obvykle zavázali písemně nebo ústně.

Různé formy spolupráce: V závislosti na typu spolupracovníka (např. agent, informátor) a jeho zařazení do konkrétních skupin (např. podle povolání, jazykových znalostí) mohl plnit různé úkoly.

Odměna a motivace: Spolupráce byla často odměňována finančně, ale spolupracovníky mohla motivovat také vyhlídka na budoucí výhody nebo jejich osobní přesvědčení.

Široká škála činností: Mohli se zabývat shromažďováním informací, dokumentováním, vyšetřováním jednotlivců a skupin, ale také se aktivně účastnit dezinformačních a podvratných operací.

Vedení a řízení: Spolupracovníci byli podřízeni a řízeni důstojníky StB.

Záznamy a spisy: Každý spolupracovník měl svůj vlastní spis v archivech StB.

Rozdíl mezi agentem a informátorem:

Agent: Měl být aktivnější při plnění úkolů, často se podílel na podvratných činnostech.

Informátor: Měl spíše poskytovat informace o „nepřátelských“ skutečnostech ze svého okolí, obvykle byl vybírán z řad občanů s rozsáhlými kontakty a důvěrou ve společnosti.

Tajní spolupracovníci ŠtB byli klíčovou součástí represivního aparátu totalitního režimu a jejich činnost měla významný dopad na životy mnoha občanů.

Zdroje: text převzat z níže uvedených zdrojů:

Institut pro paměť národa – <https://www.upn.gov.sk/>

Institut pro studium totalitních režimů – <https://www.ustrcr.cz/>

CHARAKTERISTIKA KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU (1948–1989)

Po únoru 1948 se Československo stalo jedním z nejvěrnějších satelitů Sovětského svazu ve střední Evropě. Po převratu převzala Komunistická strana Československa (KSČ) úplnou moc a vytvořila systém, který kombinoval sovětský model stranického monopolu, centrálního plánování a rozsáhlého represivního aparátu. Stát byl oficiálně přejmenován na Československou socialistickou republiku (ČSSR) a veřejně prohlásil marxismus-leninismus za „vědecký“ základ své politiky.

Politický monopol a státní instituce

Ačkoli ústava z roku 1960 formálně zachovala více stranickou Národní frontu, ostatní strany hrály pouze dekorativní roli a podléhaly přísné kontrole KSČ. Skutečné rozhodování bylo soustředěno v politbyru strany a jejích okresních a regionálních orgánech; vláda a parlament byly pouze „razítky“ pro směrnice strany. Předsednictvo vlády, vytvořené v roce 1953, přímo implementovalo usnesení strany do předpisů státní správy. Slovenská pobočka (KSS) ztratila svou nezávislost po federálním sjednocení v roce 1948 a její autonomie zůstala pouze formální.

Represivní aparát

Nedílnou součástí režimu byla Státní bezpečnost (StB) a Veřejná bezpečnost, které sledovaly, odposlouchávaly a zastrašovaly politické oponenty a „ideologicky nestabilní“ jedince. V první polovině 50. let se konaly stalinské procesy (Slánský, Husák, Clementis a další). Tisíce lidí skončily ve věznicích nebo na nucených pracích v uranových dolech v Jáchymově a Příbrami a stovky byly popraveny. Represe postupně slábly po Chruščovově destalinizaci, ale StB zůstala účinným nástrojem kontroly až do pádu režimu.

Centrálně plánované hospodářství

Režim zavedl direktivní plánování založené na pětiletých plánech. Rozsáhlá industrializace měla ze Slovenska učinit „silně industrializovaný“ region, což znamenalo výstavbu oceláren (VSŽ Košice), chemických závodů (Duslo Šaľa) a zařízení jaderného průmyslu (Jaslovské Bohunice). Ačkoli během poválečné obnovy došlo k nárůstu těžkého průmyslu a zaměstnanosti, na přelomu 60. let se projevil jeho limit: nízká efektivita, nedostatek inovací a nedostatečné investice do spotřebního zboží. Studie Fedory Kolderové z roku 1968 odhadovala, že produktivita práce zaostávala za západními zeměmi o 40–50 %.

Kolektivizace zemědělství

V letech 1949–1960 prošlo venkovské obyvatelstvo nucenou kolektivizací. Soukromé farmy nahradily sjednocené zemědělské družstva (JRD) a státní statky, což vedlo k hromadnému odchodu mladých lidí do měst a k výraznému poklesu produkce v prvních letech transformace. Přídělový systém potravin a měnové reformy (zejména měnová reforma z roku 1953) vyvolaly nespokojenost obyvatelstva; vrchol protestů nastal v Plzni (1953) a několika vesnicích na východním Slovensku.

Ideologie a kultura

Stát monopolizoval vzdělávání, média a kulturní produkci. Náboženské instituce podléhaly přísné kontrole; kláštery byly zrušeny a biskupové internováni. „Socialistický realismus“ se stal závaznou estetikou – literatura a film musely oslavovat dělníky a kolektivní hodnoty. Přesto se v 50. letech objevila pozoruhodná díla (film *Tři přání*, poezie Štrpky a Seiferta), často publikovaná s pro-režimní rétorikou pouze na povrchu. V 60. letech umožnilo uvolnění cenzury vznik „československé nové vlny“ (Forman, Chytilová, Jakubisko). Po roce 1968 však následovala „normalizace“, během níž byly stovky umělců zakázány nebo emigrovaly.

Pražské jaro 1968

Reformní hnutí vedené Alexandrem Dubčekem prosazovalo „socialismus s lidskou tváří“: omezenou cenzuru, ekonomickou decentralizaci a federaci dvou rovnocenných republik. Tento pokus podkopával doktrínu SSSR o nedotknutelnosti sovětského bloku. V noci z 20. na 21. srpna 1968 vtrhly do země jednotky Varšavské smlouvy (hlavně sovětské) a reformy byly násilně přerušeny. Invaze vyvolala šok, pasivní odpor a emigraci více než 100 000 lidí.

Normalizace (1969–1987)

Nový generální tajemník Gustáv Husák spojil svůj slib obnovit „mír a pořádek“ s politickou pomstou vůči reformátorům. Tisíce členů KSČ byly vyloučeny nebo degradovány a přišly o práci v médiích, školství a vědě. Režim uzavřel „tichou dohodu“: omezení občanských práv výměnou za relativní materiální jistotu a spotřebitelské výhody (automobily Škoda, panelové byty, rekreační poukázky ROH). Když se však v 70. letech projevila globální ropná krize a domácí dluhy, začala se tato dohoda hroutit. V 80. letech ekonomika stagnovala, růst HDP klesl pod 1 % ročně a technologický odstup od Západu se zvětšil.

Opozice a nesouhlas

Navzdory represím se objevily izolované ohniska odporu: hudební komunita kolem skupiny *Plastic People of the Universe*, samizdatová vydavatelství Petlice a Slovenská brána. V roce 1977 intelektuálové kolem Václava Havla a Jana Kučiaka vyhlásili **Chartu 77**, která požadovala dodržování helsinských závazků v oblasti lidských práv. Slovenskí katolíci (Jukl, Krčméry) a podzemní církve hráli podobnou roli, která vyvrcholila *svíčkovou demonstrací* v Bratislavě (25. března 1988). Ačkoli StB neustále sledovala, zatýkala a vydírala opozičníky, nedokázala je úplně umlčet.

Zahraniční vztahy

Československá socialistická republika byla členem Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a Varšavské smlouvy. Po invazi se pět sovětských divízi stalo „dočasně“ stálými, zatímco československá armáda se hluboce integrovala do východního bloku. Zahraniční politika kopírovala linii Moskvy od kubánské krize po sovětskou kampaň v Afghánistánu; země také podporovala proruské režimy v Angole a Vietnamu.

Sociální dopady a každodenní život

- **Bydlení:** masová panelová výstavba poskytla byty pro miliony rodin, ale s nízkou kvalitou a jednotnou architekturou.
- **Ženy a rodina:** stát kladl důraz na zaměstnanost žen a podporu matek (prodloužená mateřská dovolená, levné jesle), ale také zdůrazňoval ideologickou roli „socialistické rodiny“.
- **Životní prostředí:** Průmysl bez ekologických norem vedl ke smogu v Ostravě a na východním Slovensku, kyselým deštům a zničeným lesům.
- **Spotřební zboží:** dostupnost potravin a textilu byla relativně stabilní, ale omezený sortiment a technologicky zastaralé výrobky (televizory Tesla) zaostávaly za Západem.

Nástup perestrojky a konec režimu

Gorbačovova politika *perestrojky* a *glasnosti* po roce 1985 podkopala legitimitu loajálního, ale rigidního vedení Komunistické strany Československa. Rostoucí zahraniční dluh, klesající vývoz do upadajícího SSSR a informace ze satelitní televize podněcovaly sociální nespokojenost. Studentské demonstrace 17. listopadu 1989 v Praze odstartovaly **sametovou revoluci**: během týdne protestovalo na Václavském náměstí půl milionu občanů a KSČ se prakticky bez násilí rozpadla. Dne 29. prosince 1989 byl Václav Havel zvolen prezidentem a v únoru 1990 se KSČ vzdala své ústavní „vedoucí role“, čímž definitivně skončila 41-letá éra komunistického monopolu.

Závěr

Komunistický režim v Československu v letech 1948 až 1989 byl složitou směsicí tvrdého totalitarismu 50. let, reformního ducha 60. let, zpomalení „normalizace“ v 70. letech a stagnace v 80. letech. Trvalé prvky – monopol strany, centrální plánování, závislost na Sovětském svazu a represivní aparát – formovaly politiku a každodenní život generací Čechů a Slováků. Navzdory dočasným socioekonomickým úspěchům a jistotám nedokázal systém držet krok s technologickou konkurencí ze Západu, vyčerpávajícími náklady na represí a morální delegitimizací. Pád režimu v roce 1989 přinesl nejen politickou svobodu, ale také obtížný úkol transformace ekonomiky a společnosti po desetiletích dirigismu a ideologického monopolu. Komunistická éra tak zůstává významnou a kontroverzní vrstvou paměti obou národů, jejíž ozvěny (v architektuře, sociálních sítích a politické kultuře) jsou viditelné ještě dlouho po jejím formálním skončení.

EMIGRACE

Opuštění republiky a vstup na území republiky (§ 109 a § 110 trestního zákona)

„V letech 1948 až 1989 porušoval komunistický režim v Československu základní lidská práva, k jejichž dodržování se zavázal podpisem mezinárodních úmluv. Na helsinské konferenci v roce 1975 podepsal československý prezident Gustáv Husák Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Oba dokumenty byly ratifikovány Federálním shromážděním Československé socialistické republiky a po zveřejnění ve Sbírce zákonů vstoupily v platnost v říjnu 1976. Závazky přijaté státními úředníky však nebyly v praxi naplňovány a zůstaly pouze na papíře. Politické vedení Československé socialistické republiky nerespektovalo ani Všeobecnou deklaraci lidských práv, která v článku 13 stanoví: „Každý má právo opustit kteroukoli zemi, včetně své vlastní, a vrátit se do své země.“

K cestám do zahraničí potřebovali občané výjezdní vízum, razítko v pasu označující, kam a na jak dlouho smějí cestovat. Tito občané byli prověřováni a kontrolováni. Jedinými žadateli o cestu do zahraničí, kteří nebyli prověřováni ani kontrolováni, byli poslanci a funkcionáři Komunistické strany Československa (KSČ) na všech úrovních. Prověřováni a kontrolováni byli pouze političtí a hospodářští pracovníci ústředních a regionálních výborů KSČ a Komunistické strany Slovenska (dále jen KSS), tajemníci a předsedové místních národních výborů (dále jen MNV) a osoby starší 60 let. Cestovní doložka byla nedílnou součástí cestovního dokladu. Taková opatření zajišťovala celostátní přehled o povoleních vydaných pro cesty do kapitalistických zemí, jakož i operativní a tematický přehled o těchto cestách. Kromě doložky byl vyžadován také devizový závazek. Jednalo se o písemný souhlas banky k výměně určitého množství československých korun za devizy potřebné k cestě do kapitalistických zemí. Československá státní banka jednou ročně (na začátku roku) písemně oznamovala přidělení nebo nepřidělení deviz. Žádosti musely být podány s ročním předstihem. Obyčejní občané bez vlivu komunistické strany nebo konexí museli čekat několik let. Každý občan měl právo podat žádost, ale nespolehlivým osobám nebylo povolení k cestě do zahraničí uděleno s odůvodněním, že jejich cesta „není v souladu se státními zájmy Československé socialistické republiky“. O tom, kdo může zahraniční měnu získat, rozhodovaly stranické orgány. Bez problémů mohla cestovat pouze určitá skupina lidí.

Kromě základních informací o pronásledované osobě obsahují zveřejněné záznamy jména vyšetřovatele, státního zástupce, soudce a v některých případech i znalce, jakož i rozsudek a trest. Záznamy poskytují přehled o tom, kteří soudci a státní zástupci působili v jednotlivých okresech v letech 1977 až 1989 a kteří z nich požadovali nebo vynášeli přísnější či mírnější tresty. Můžeme také pozorovat rozdíly mezi jednotlivými okresy. V případě znalců uvádíme lékaře, kteří vypracovali znalecké posudky o obžalovaných, a tlumočníky, často vyšetřovatele StB.

Počet pokusů o emigraci v daném období závisel na politickém vývoji v Československé socialistické republice a Sovětském svazu:

ROK	POČET POKUSŮ	OBČANÉ ČSSR	CIZINCI
1977	460	343	117
1978	431	319	112
1979	413	315	98

1980	643	517	126
1981	813	693	120
1982	1056	929	127
1983	863	756	107
1984	684	609	75
1985	653	596	57
1986	838	792	46
1987	652	562	90
1988	742	635	107
1989	1308	295	1013

Jak je patrné z tabulky, v letech 1977 až 1979 se každý rok pokusilo emigrovat více než 400 lidí. V roce 1980 se pokusy o emigraci začaly zvyšovat. Cestovní kanceláře organizovaly zájezdy, z nichž se mnozí nevrátili. Vedoucí zájezdů se snažili omezit emigraci tím, že účastníkům zájezdů odebírali pasy. Zneužívány byly také dovolené v Jugoslávii. Organizovány byly několikadenní nebo víkendové výlety lodí do Vídně. Od roku 1983 počet emigrantů pomalu klesal. StB zpřísnila kontroly a blokovala lidi, kteří žádali o devizová povolení a výjezdní víza. V březnu 1985 se generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu stal Michail Sergejevič Gorbačov. V souvislosti s jeho reformami strany a ekonomiky (perestrojka – restrukturalizace, glasnosť – zrušení cenzury – zrychlení ekonomického rozvoje) počet emigrantů v roce 1986 okamžitě vzrostl.

Politické a společenské změny, k nimž docházelo v Maďarsku a Polsku od jara 1989, v kontrastu s neochotou funkcionářů komunistické strany jednat s představiteli opozice v ostatních zemích socialistického bloku, vedly k výraznému nárůstu počtu emigrantů během sametové revoluce.

Z celkového počtu 1 308 emigrantů jich až 1 013 pocházelo ze zahraničí. Maďarsko otevřelo své hranice s Rakouskem na základě mezinárodní dohody. Dne 11. září 1989 ukončilo svou bilaterální dohodu s NDR a uplatnilo články 6 a 12 mezinárodní úmluvy. Občané NDR se hrnuli do MLR a přes Rakousko překračovali hranice do SRN. Pokud neměli povolení k cestě do Maďarska, naši pohraničníci je zadrželi a vrátili zpět do NDR (protože jsme nevypověděli bilaterální dohodu s NDR). Za necelé tři měsíce roku 1989 naši pohraničníci vrátili zpět do NDR přibližně 700 občanů.

Tento text je zkrácenou verzí článku Národního pamětního institutu, který si můžete přečíst zde: <https://www.upn.gov.sk/projekty/nepovolene-opustenie-republiky/>

PŘÍLOHY OBRÁZKŮ

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

ZÁVAZEK

Zavazuji se spolupracovat s NÁRODNÍ BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBOU a zodpovědně plnit úkoly, které mi budou svěřeny.

Za žádných okolností nebudu sdělovat svou spolupráci s NÁRODNÍ BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBOU neoprávněným osobám na území Československé socialistické republiky ani v zahraničí a všechny informace získané v rámci své spolupráce budu považovat za přísně důvěrné.

Souhlasím a jsem ochoten absolvovat školení k plnění požadovaných úkolů v rozsahu, který bude vždy mnou odsouhlasen.

Prohlašuji, že si plně uvědomuji důvěru, která mi byla svěřena prostřednictvím mé spolupráce s NÁRODNÍ BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBOU, a slibuji, že tuto důvěru nikdy nezradím.

Datum:

Podpis:

Ověřeno členem ZNB /ŠtB:

ZÁZNAM O SETKÁNÍ S OSOBOU ZÁJMU

Jménem zákona

102/1971 Sb. *Zákon o ochraně státních tajemství*

Vaše jméno a příjmení:

.....

Adresa bydliště:

.....

Číslo občanského průkazu:

.....

Jméno a příjmení osoby, o kterou se jedná:

Místo setkání:

Datum a čas setkání:

Rozhovor

Popište průběh setkání s osobou zájmu a uveďte všechny skutečnosti, které mohou pomoci Národnímu bezpečnostnímu sboru při ochraně státu.

Neuváděním nebo zatajováním důležitých informací se vystavujete možnému stíhání podle zákona č. 140/160 Sb. § 95-115 „Trestné činy proti republice“ - vlastizrada, podvracení státu, špionáž, „opustění republiky“

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Datum a podpis osoby:

Datum přijetí:

Podpis úředníka ZNB:

VÝSTUPNÍ OSVĚDČENÍ

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Jméno a příjmení manžela/manželky a rodné příjmení:

.....

Datum narození:

.....

Adresa:

.....

Číslo pasu:

.....

Jméno a příjmení manžela/manželky a rodné příjmení:

.....

Datum narození:

.....

Adresa:

.....

Číslo pasu:

.....

Název zaměstnavatele manžela/manželky a příjmení:

.....

Adresa pracoviště:

.....

Podpis a razítko:

.....

Jméno zaměstnavatele manžela/manželky a příjmení:

.....

Adresa pracoviště:

.....

Podpis a razítko

.....

*nehodící se škrtněte

*Neuváděním nebo zatajením důležitých informací se vystavujete možnému trestnímu stíhání podle zákona č. 140/160 Sb. § 95-115 „Trestné činy proti republice“
vlastizrada, podvracení státu, špionáž, „opustění republiky“*

CELNÍ DEKLARACE

Jméno a příjmení manžela/manželky a rodné příjmení:

.....

Datum narození:

.....

Adresa:

.....

Číslo pasu:

.....

Jméno a příjmení manžela/manželky a rodné příjmení:

.....

Datum narození:

.....

Adresa:

.....

Číslo pasu:

.....

DŮVOD ODCHODU Z REPUBLIKY:

CÍLOVÁ ZEMĚ POBYTU:

DÁTUM NÁVRATU:

TYP A REGISTRAČNÍ ČÍSLO MOTOROVÉHO VOZIDLA:

BARVA MOTOROVÉHO VOZIDLA

REGISTRAČNÍ ČÍSLO MOTOROVÉHO VOZIDLA

ČÁSTKA DOMÁCÍ MĚNY:

ČÁSTKA V CIZÍ MĚNĚ:

DRAHÉ KOVY (uveďte přesný název, typ, množství a hmotnost):

.....

.....

.....

ZVLÁŠTNÍ DOKUMENTY (vědecké publikace, časopisy, pracovní dokumenty):

.....

.....

.....

Jméno a příjmení:

Datum:

Místo kontroly:

Podpis:

Odpovědná osoba v ZNB:

Datum přijetí:

Místo kontroly:

Podpis a razítko:

1 000 československých korun – můžete si vytisknout a použít pro Trojákovců

Mapa tzv. železné opony

Mapa bývalé Jugoslávie a jejích jednotlivých republik

